

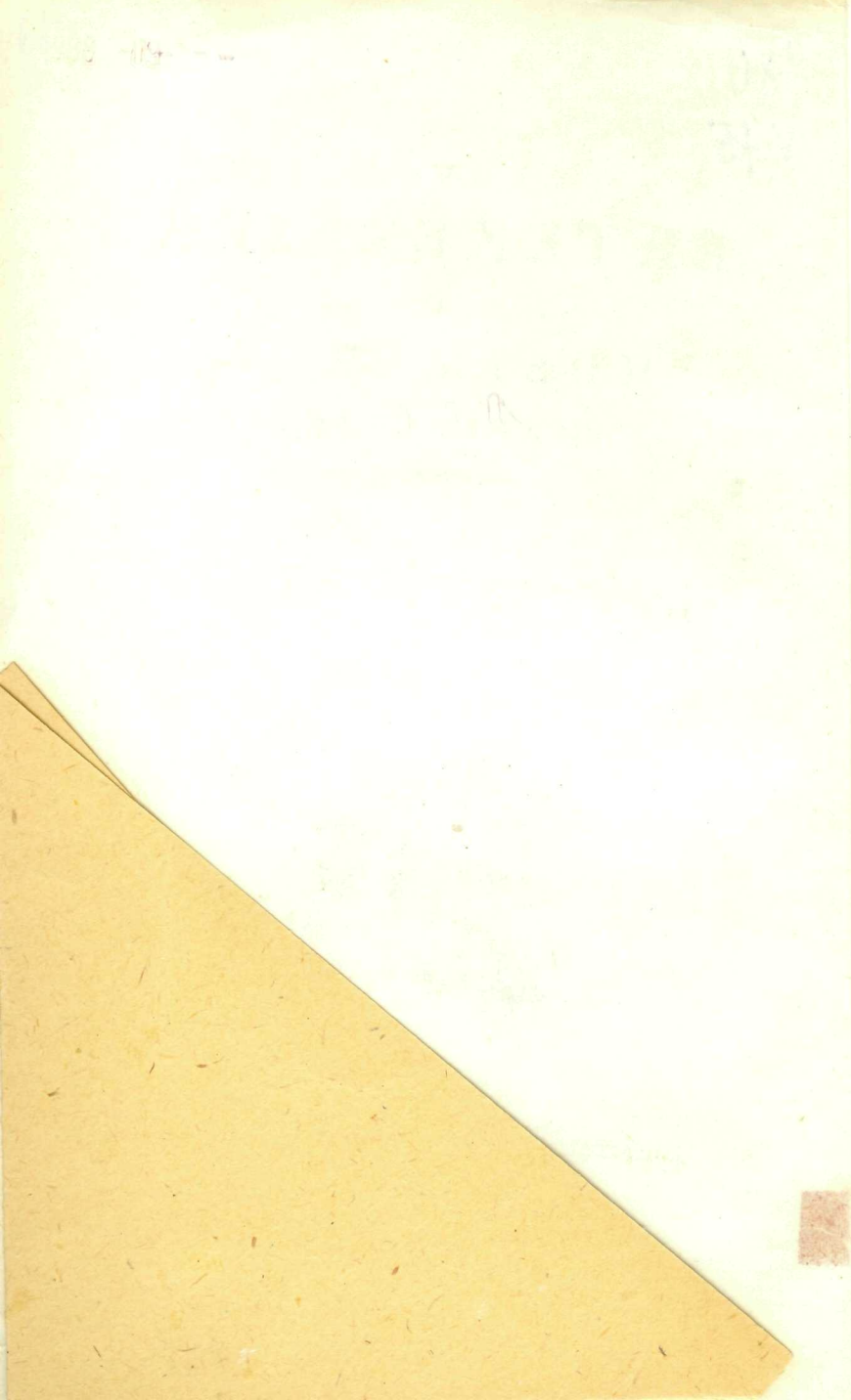
RÓVID
ÉRTEKEZÉSEK
A
MUSIKÁRÓL
VI. ÉNEKEKKEL

Szerzette
VERSEGI FERENTZ.

B E T S B E N

1 7 9 1.

Előszó

A "Rövid értekezés a musikáról" az első magyar nyelvű esztétikai tanulmányok egyike. Verseghy nyomtatásban önálló kötetben megjelent művei sorában a harmadik. Voltaképpen Georg Sulzer: Allgemeine Theorie der schönen Künste c. művének magyarítása. A XVIII. századi német művészetfilozófus hatása szinte kizárólagos a korai magyar esztétikai törekvésekben. Nézeteinek első alkalmazója Verseghy Ferenc volt. Sulzerfordításai először a Batsányi szerkesztette kassai Magyar Museumban jelentek meg. A német esztétikus szerint a művészet célja nem a gyönyörködtetés, hanem az érzelmi hatás, a "szív" megindítása.

Verseghy, a kitűnően képzett muzsikus szerint a művészetek között a zene a legalkalmasabb az érzelmi és erkölcsi hatás egvüttes érvényesülésére. Ennek bizonyítására adta ki 1791-ben, Bécsben az "Értekezés a musikáról"-t, hozzácsatolva német zeneszerzők dallamaira alkalmazott verseinek kis gyűjteményét. Ez a kötetke kialakuló verstani nézeteinek alap gondolatait is tartalmazza már: "A költészet és a zene ritmusa egy, a vers énekelni való, tehát szótagját alkalmazni kell az ének hangjegyeihez, rövid hangjegyre rövid szótag, a hosszúra hosszú essék."

E hasonmás kiadással más formában ugyan, de folytatni szeretnénk azt a hagyományt, amelyet Verseghy Rikóti Mátyásának kiadásával a nevét viselő szolnoki gimnázium és az akkor városi felsőkereskedelmi iskola tanárai, dr. Pauka Tibor ill. Kemény László és diákjaik alapoztak meg.

Megjelent Verseggy Ferenc
halálának 150. év-
fordulója alkalmából
Szolnok Város Taná-
csa támogatásával
a Verseggy Ferenc
Megyei Könyvtár gon-
dozásában.
1972. december hó 15.
napján.

Készült 300 példányban A/5-ös méretben
a Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár sok-
szorosító műhelyében. Szolnok, 1972.
november hó.
Felelős kiadó: Szurmay Ernő

RÓVID
ÉRTEKEZÉSEK

A'
MUSIKÁRÓL

VI. ÉNEKEKKEL

Szerzette
VERSEGI FERENTZ.

BÉTSBEN

1791.

*Talia dicentem (Orpheum) nervosque ad verba mi:
ventem*

Exsanguis fiebant animæ: nec Tantalus undam

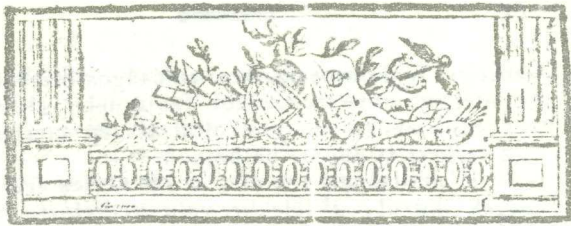
• Captavit refugam: stupuitque Ixionis orbis.

Nec carpere jecur volucres; urnisque vacarunt

Belides: inque tuo sedisti, Sisyphæ, saxo.

Ovid. Metamorph.

L. X. Fab. I.

A' Musikáról, és különösebben a' Rythmusról: mi tulajdonképpen, és melly szükséges legyen a' Rythmus, valamint a' musikában és a' tántzban, úgy szintén a' verselésben is?

A' külső érzékenységek egyedül azok, mellyek által az emberi lélekbe bé hathatunk. A' gorombábbak, úgymint az ízlés, a' szaglás és az illetés, e' tekénteiben leg nagyobb erővel bírnak ugyan, de a' lélekben nem gerjesztheinek fel egyebet vak gyönyörűségnél, vagy kedvetlenségnél, mellyek önnön magokat, amaz ugyan a' véle való élés, ez pedig az utálás által, meg emélttik, a' nélkül, hogy a' léleknek pallérozására leg kisebb hatznot hajtsanak. Ezek tehát az embernek tsupán tsak baromi részét illetik, és így azoknak a' mesterségeknek, mellyeket *szépeknek* nevezünk, hatalmán kívül vagynak. Mert a' szép mesterségek korán sem arra valók, hogy a' testi gyönyörűségnek ébresztésére izolgállyanak: az ő egész tzellyok az, hogy a' léleknek egygy olyan érzékenységet adjanak, melly az embernek belső betsét fellyebb emeli.

A' hallás ellenben, és a' látás a' lelket úgy érdeklik, hogy azt egyfzersmind tehetőség is tegyék; mert e' két érzékenységben az elmébéli és

erköltsi foglalatosságokra valóságos ösztönök, 's mintegy indító érzésemek fekszenek. De ezek is egyedül azok, mellyek által a' szép mesterségek az emberi szívbe bé hathatnak.

A' hallásnak tovább, e' két nemes érzékenységek közül, a' lélekbe való be-hatásra nézve, sokkal nagyobb ereje és tehetősége vagyon. Innen van, hogy a' rendetlen zíneket az írott képen könnyebben el szenvedhettyük, mint a' vizítés hangokat; és hogy a' zíneknek kellemetes harmoniája soha minket olly hatalmasan el nem ragadhat, mint egy *hafontó* harmonia, melly valamelly musikabeli darabban éreztetik. Ennek természet szerént való oka az, hogy az a' lélek, melly által a' hallásnak a' érzései mozgásba hozatnak, a' levegő ég tudniillik, sokkal góribbabb és testiebb, mint a' világosságnak felette vékony elementuma, melly a' szemet illeti. Mire nézve a' hallás' érzései amattól *erősebb* mozgásra is gerjetzhetnek, melly azután a' testnek minden inatskaira hathatósan el terjed, és egész a' lelekig érezhetőképpen bé hat.

A' musikanak tehát, a' mint *Ovidius* is ezen Ertekezés' elejébe függelgett szavában gyönyörűen le festi, leg nagyobb ereje vagyon az emberi szívre a' szép mesterségek között, és egész kötelessége abból áll, hogy az emberben az érzékeny indulatot erőre hozza, és hollizasabb ideig lenn tartsa. Az örömnök fel-lobbantására elegendő egy öröm-kiáltás, melly egyszerűen több emberektől tétetik, bár melly rendetlenül özve-zavart és vizzásan hangzó légyen is az. De az ilyen-kiáltás sokáig nem tarthat, és ha állandó volna is, kevés idő múlva erő nélkül maradna, mivel a' reá való figyelmetességnek hamar el kellene lankadni. A' figyelmetesség, és általa tápláltatni szokott érzékeny indulat csak ott lehet állandó, a' hol az emberi szív néminémü mértéket és rendet, vagy, hogy az *Aesthet-*

thetikának mesterséges nevezettyével éllyek, *rythmust* talál. Folytatása tehát a' rendbe rendezett és mértékre vett külömbféle és olytán hangoknak, mellyek indúlatos érzésből támadnak, és ezt következőképpen le is festik, 's mellyeknek tehetségék vagyon arra, hogy a' szívnek érzését erőre hozzák, és hosszabb ideig fenn tartásák; az ilyen hangoknak folytatása, mondám, szinte az, a' mit mi egy szóval *musicának* nevezünk.

A' *rythmus*, ha azt eggyáltallyában tekentyük, azt látjuk, kivált a' Régiéknél, jegyezni, a' mi különös nevekkel a' betzellő mesterségekben *numerusnak*, a' poézisban a' sillabák' mértékének, vagy *metrumnak*, az ábrázoló mesterségekben *erythmiának*, a' tántzban *pasznak*, avagy tántz-lépésnek, a' musikában pedig *taktusnak* mondattik. En azt azonban *SULZER*rel az újabb Aesthetikusok után csak a' *hangban és a' mozdulásban való rendnek* vezzem, és itt csak a' *musicára*, a' verselésre, és a' tántzra határozom.

A' *rythmus* tehát nem egyéb, hanem egy tzel nélkül való, és egyenlő nemű dolgokból, úgymint a' musikában hangokból, a' verselésben sillabákból, a' tántzban lépésekből álló sorok időnként vissza téro fel-osztása, melly által ezeknek az egyenlő nemű dolgoknak az ő egyformaságok bizonyos külömbféleségekkel egybe kapcsolattik: úgy, hogy egy tartós érzésnek, melly általán fogva egyenlő nemű, és erre nézve újalmas volt vóna, a' *rythmus*béli fel-osztások által egymást fel-válto és a' figyelmetességet fenntartó külömbféleség adassék. — Ennek az általlyában való meghatározásnak bővebb értelmére, vegyük fel egy húrnak egyes és egymás után való pendüléseit, és vizsgáljuk meg: mi által lehetne az ilyen pendüléseket *rythmusra* venni, avagy az ő folyton-folyó sorjokat oly kelleme-

tessé tenni, hogy mi bennünk figyelmetességet, és érzékeny indulatosságot ébresszen?

Ha ezek a' pendulések *eggyenlők*, és egymást *eggyenlő idő-pertzek* után követik, akkor azokban a' leg együgyűebb rendnek néminémű képénél egyéb nem találhatik; és ebből áll a' rythmusnak a' *leg alsó* garádittsa, melly bennünk ezekre a' tzel nélkül való pendulésekre tsak kevés figyelmetességet szerez. Ilyen a' közönséges harang-szó, mikor a' harangnak a' nyelve két oldalra *eggyenlő erővel*, és *eggyenlő idő-pertzek* alatt vér.

Ha tovább, az idő-pertzeknek az egyenlősége meg maradván, magok a' pendulések már erősebbek, már gyengébbek; de úgy, hogy az erősebbek a' gyengébbekkel egymást, egy bizonyos rend és regula szerént, mindúntalan felváltogassák; itt már a' kétféle egyformaságon kívül, úgymint az *idő-pertzeknek egyenlőségén*, és a' *pengetéseknek egymás után való folyásán kívül*, a' *külömbfeleségnek az első* garádittsa, úgymint a' penduléseknek *már erősebb*, *már gyengébb* volta is fel találhatik. Ilyen a' harang-szó, mikor a' harangot *hármaztatják*. A' harangnyelvnek az ütései egymás után és folyton folynak: ez az első egyformaság. Az ütések között való idő-pertzek is mind egyenlők: és ez a' második egyformaság. De az ütések úgy vagynak *hármanként* fel oltva, hogy az *első* mindenkor az erősebbik, a' *második* pedig és a' *harmadik* gyengébbek legyenek; a' mi ebben a' harangszóban egy bizonyos *külömbfeleséget* okoz, melly a' két előbbeni egyformaságot olly kellemetesen fel váltogattya, hogy mi a' hármaztatott harangszót sokkal figyelmetesebben és örömetesebb hallgattuk, mint a' közönségest. Ez teszi a' Kovácsok' és a' Lakatosok' kalapátsolásokat is tőrhetőkké.

Az illetően rendtartásból áll a' *rythmus*nak az *első neme*, melly a' *musicában* és a' *tánczban taktusnak*, a' *verselésben* pedig *sillaba-mértéknek*, vagy inkább *láb*nak nevezetik. Ha minden *első és harmadik*; vagy minden *második és negyedik* pengetés erősebb, akkor ez a' két vagy négy *ízből álló taktus egyenes*: ha pedig a' *pendülések* hármanként vagynak fel olzva, és az *első* mindenkor az erősebbik, mint a' *háraug* hármaztatásában, akkor e' *három ízből álló taktus egyenetlen*. — Valamint ez, úgy az *egyenes is* különbféle *al-olztásokat* szenved, mellyekből azután a' *taktusnak* különbféle *nemei* támadnak.

Igy van a' *dolog* a' *verselésben* is. A' *spondéus* tudniillik és a' *daktilus* az *egyenes taktussal*, valamint ellenben a' *jambus*, és a' *trochéus* az *egyenetlennel* tökéletesen meg egyeznek. Mert a' *spondéus* két *hosszú idő-pertze*kéből, avagy négy *rövidekből*; és a' *daktilus* egy *hosszú*ból és két *ollyan rövid*ből áll, mellyek egy *hosszút* teznek; valamint ellenben a' *jambus* és *trochéus* *három rövid*ből, mellyeknek *kettője* mindenkor egy *hosszúba* olzva-vonattatik, olly *külömbseg*gel, hogy a' *magányosan* maradó *rövid* a' *jambusban* az *első*, a' *trochéusban* pedig az *utolsó* legyen. — A' *lábakban* szintűgy, valamint a' *taktusban* számtalan *módok* adjak elő *magokat*, mellyekkel a' *rythmusnak* ezt az *első nemét* különbféle *al-nemekre* ismét fel lehet *olztani*. De ezeket, az *értelmességnek* okáért, más *alkalmatosságra* hagyom.

Ha *több taktusokból* nagyobb *részeket* csinálunk, úgy, hogy *két, három, vagy négy taktus* a' *hangok* sorában egy *érezhető szakaszt* képezzen, akkor az *ilyen rendtartásból* a' *többüggy*, avagy *öfve-szerkeztetett rythmusok* támadnak. Ezeknek a' *szakaszoknak* a' *verselésben* a' *metrum* avagy a' *versnek* a' *neme* szokott meg *felelni*.

Mert

Mert valamint a' melodiának rythmusbéli szakasz-za egynéhány úgy öfve-függő taktusokból áll, hogy azokat a' fül egy kitsiny *figész* gyanánt egyszerre meg fogja, és végtére egy észre-vehető *kadentziát*, avagy bé-fejező *hanyatlást* érezzen; úgy a' vers is egynéhány *egyenlő időkig tartó láb*-akból áll, mellyek a' fülnek egyszerre meg-fogható és egy érezhető hanyatlással bé fejezett *mondást* képezzenek. Illyen érezhető hanyatlás avagy *kadentzia* a' hexameterben a' két utólsó láb, mellyek közül az egyikének mindenkor daktilusnak, az utólsónak pedig spondeusnak kell lenni; valamint a' pentameterben a' legutólsó *choriambus*, mellyet el mulatni nem lehet. — A' többüggyü rythmusokat, valamint a' versek a' neveiben, úgy a' melodiának a' szakaszaiiban is, meg-meg külömbféle al-nemekre lehet osztani.

Vagynak tovább kettősen és harmasan öfve szerkeztetett rythmusok is. A' kettősen öfve-tett egy olyan periodusból áll, melly magában két, három, vagy számosabb többüggyü rythmusokat foglal. Például vagynak a' versek ama' nevei, mellyekben két, három, vagy több versek egy rythmisi és mindúntalan vissza-térő periodust tesznek. — Az alagyás versekben, valamint a' Németeknél az *alexandriaiban*, a' hol a' férjüü és az asszonyi vers egymást mindúntalan fel-váltják, egy illyen periodus két versekből áll. A' versek más neveiben egy periodusra három, vagy négy versek is esnek, és akkor az illyen periodus *strófsúnak* neveztetik.

A' hol végtére kettős vissza-térő strófiák vagynak, ott a' rythmus harmasan van öfve-téve: versekből tudniillik, és kétféle nagy periodusokból. Légyenek például a' tántzra való melodiák. Két vagy három taktusból egy szakasz; két vagy több illyen szakaszokból egy periodus, avagy fő rész; két fő részből a' strófa, avagy

az egész melodia támad, melly mind addig meg újjíttatik, míg a' tántz tart. Ezeknek a' melodiáknak a' régi német jambicus vagy trochaicus versek tökéletesen meg felelnek. A' lábak a' taktusok, mellyekben mind egyenlő rythmusok, az az, jambusok, vagy trochéusok vagynak. Négy ilyen lábak egy verset képeznek. Három versből egy periodus, avagy a' melodiának az első része lesz. Azután pedig egy ehhez tökéletesen hasonló második rész következik. A' két fő rész egy strófát képez, melly mind addig meg újjíttatik, míg az egész éneknek vége van. Az ide függelztett példa ezt értelmesebbé teszi:

Az első Rész.

Oh Laura! mennyi könyvezéssel
Melly fáradságos küzködéssel
Nyertük meg szívünk' birtokát!

A második Rész.

Örülly! mert kézbebb halva fagyni
A' Bajnok, hogy sem másnak hagyni,
Ha vérrel vette, vár-fokát!

A' két első, úgy szinte a' negyedik és ötödik vershez, a' hat lábakon kívül, egy egy rövid sillaba van függelztve, hogy a' vers annál érezhetőbbé tétessék.

A' rythmus nem mesterségesen ki-gondolt állapot, hanem egyenesen a' természet szerént való érzésből származik. Mert a' természet a' különbözőségekkel fel váltott egyformaságban kellemetességet talál. Innen van, hogy még a' leg vadabb emberek is az ő foglalatosságaikba, mellyek egyébaránt únalmat okoznának, némi-némü rythmust egyítenek. Rythmusba szedik, a' nélkül, hogy okát tudnák, a' tereh-hordozók, vagy a' kik hajókat húznak, és a' katonák a' lépéseket, a' kovácsok, a' rézmivesek, a' bodnárok, a' tséplők az ütéseket, a' révézkek az evezéseket. Méltó erről meg tekinteni *Ovidiust L. IV. Trist. Eleg. 1. v. 5. et sequ.* és a' rythmusnak

nak a' természetből való eredetéről **SULZERT**, *Allgemeine Theorie der schönen Künste. art. Rhythmus, Musik, Takt, Marsch.*

Mind ezekből szabad legyen énnékem, a' nélkül; hogy leg killebb gyűlölködésre, vagy litteratúrabeli visszavonásra tzeleznék, a' musikában, a' tántzban, és a' verselésben való magyar gustusról avagy ízlésről egynehány alkalmaztatásokat tennem.

A' musikában, a' tántzban, és a' verselésben való ízlés leg hamarább el-árúllyá a' belső characteret, avagy íziv-béllyeget az emberben. Mennél kevesebb rendet és mértéket érez valaki, 's mennél több darabosságot és zavarodást el-fzenved e' három mesterségben, annál kevesebbet lehet annak lelki tehetségeiről reményleni. Mert a' ki a' musikában a' fület sértő hangokat, vagy azoknak rendtelenségeket; — a' tántzban a' meg határozott mérték és ki-fzabott rend nélkül való, 's ugyan erre nézve a' testet hamar ki-fárasztó lépéseket, vagy ugrásokat; — a' versekben pedig a' sillabákban vagy azoknak el-rendelésében való, és a' nyelvet idestova tatzigáló, valamint a' fülnek fzerizámai között idestova tántorgó darabosságot nem tsak el-fzenvedi, hanem még *átalkodottsággal szépnek is tartya*; az egyébaránt is az ő egész gyönyörüségét és ditsösségét tsak a' testi, és még ezek közül is a' fáradságosabb és természetlenebb foglalatosságokban fogja keresni, és így, kivált az ilyenekben való átalkodottságnak erezkedvén, a' mesterségekben, a' tudományokban, a' jó ízlésben, és akárminémü lelki foglalatosságokban soha bizonyára érezhető előmenetelt nem teend.

En az olyan musikabéli darabot, melly taktus nélkül szükölködik, a' minök a' mi falusi népünknek az ő akár egyházi, akár világi dúdolásai, és azok a' *szinfonyák*, vagy inkább *difzóniák*,

nidk, mellyeket a' mi Tzigányaink olly nyomó-
rúttól le-majmozni szoktak; úgy szinte az oly-
lyan darabot, mellyben a' taktus, leg alább na-
gyobb részént, és az egy kadentzia meg van
ugyan, de a' taktus' ízeire nézve semmi rend,
avagy rythmus nem találhatik, a' minők a' tántzra
való tzigány nóták, és a' közönségesebb magyar
énekek; — nem különben az olyan tántzot is,
mellyben taktust, vagy ha taktusra menne is,
azokra a' lépésekre vagy ugrásokra nézve, mely-
lyekből egy egy taktus állani szokott, semmi
bizonyos rendtartást. avagy rythmust nem ta-
pafztalok; — elvégre pedig azokat a' verseket,
mellyekben a' cæsurán, és a' kadentzián, az az,
a' rythmusnak a' leg alsó garádittsán kívül, sem-
mi egyéb rendet és mértéket nem érzek; —
mind ezeket, mondám, semmihez jobban nem
hasonlíthatom, mint egy ollyan Kótyogósnak:
a' járásához, a' ki minden rend és mérték nélkül,
már kissebb, már nagyobb lépéssel, idestova
tántorog; ki vévén, hogy minden második vagy
harmadik lépés után cæsura helyett meg botlik,
's meg áll; azután pedig minden negyedik vagy
hatodik lépés után, a' falhoz ütven magát, ka-
dentziát tsinál.

A' mi régi kadentziás Poétáink (értheted ezt
a' külső országbéliekről, sőt még egynehány mo-
stani Magyar Költökről is) valóságos ENNUSOK.
Tisztelem én őket, és írásaikban nagyra betsulom
az aranyat; azt sajnálván egyedül, hogy az ő
rythmustalan, avagy szokás szerint szólván, me-
trum nélkül való beszédjeik alatt, ez a' leg fino-
mabb arany úgy el van rejtve, és hanyva,
hogy azt, nagy fáradság, és kivált únalom
nélkül ki ásni és fényre hozni lehetetlen legyen.
Azt mindazáltal soha el nem hitethetem
magammal, hogy az ő tekéntetek után indulni,
az ő módgyok mellett meg maradni, a' gustust te-
kélletesítés nélkül hagyni, és így az újabb Aes-
the-

thetikát meg-venni, az ő Onokáiknak, a' most élő Litterátoroknak, fő, és a' mi több, nemzeti kötelességek volna. A' rythmus, és így a' verselésben a' metrum is, nem frantzia rántz, a' mint egynemelly egyebaránt érdemes Iró vélekedik; nem frantzia, görög, deák, vagy német, hanem természet szerint való *ruha*, melyet nem csak a' Szittyai Lakos' szájából eredő, vagy magyar, hanem akármiféle nyelven költt verseknek is szükségképpen magokra kell venni, ha *mindenhepp'* tettezni akarnak. Szükségképpen mondom, mert a' rythmusnak, avagy a' rendnek es mértéknek az ő szükséges vagy szükségtelen volta nem a' Régiek', nem a' mi Os-eleink' ténnetétől, sem a' nemzeti gustustól, melly romlott és helytelen lehet, sem végre a' Poétak' tettésétől, hanem egyenesen és egyedül a' Természetnek bíró-szavától függ.

Vegyük fel böldegült ANYOS PALNAK *Szomorú Tsillagzatját*, melly a' Magyar *Művelő* a' 71. oldalon olvastatik. Errol én, rythmus-beli Krikszsem előtt, a' mi belső betsét illető nyilatván meg vallom, hogy azt már többször, de könyhüllatások nélkül még egyszer sem olvastam. — Viszálljuk meg tehát abban az első strofát a' Magyar Prosodia szerint: nem ugyan, melyet SZABÓ és RAJNIS érdemes Urak ki adtak, hanem csak ama szerint, melly leg természetesebb, és minden accentussal való sillabát *hozzának*, minden accentus nélkül valót pedig, ha a' szó egy sillabából áll, vagy ha a' magán-hangzó után két mással-hangzó következik, *hözönsegesnek*, egyebaránt pedig *rövidnek* tart, viszálljuk meg mondám, és lássuk, mi híjjával van?

Szomorú Tsillagzat! melly bús sűgárokkal,

Ebben a' versben, ha tsupán csak süleinket választjuk is ítélő bírónak, a' cæsurától fogva a' cædentáig ezekben a' szókban: *melly bús sűgárokkal* mindenkor *hozzaabb* idő-pertzeket találunk,

lunk, mint a' versnek elejétől fogva a' caesuráig ezekben a' szókban: *zamorú tsillagzat*. Mert még a' leg szabadabb prosodia szerent is, ennek a' versnek az első részében csak egy hollzú, két rövid, és három közönséges sillabát; a' másik részében pedig három hollzút, és három közönségest találunk, rövidet pedig egyet sem: a' mi untig elegendő arra, hogy a' természetes kimondásban az időnek az egyenlőtlenységét mivelünk szembatünöképpen meg éreztesse. Rövideden szólván: ennek a' versnek az utolsó fele az elsonél hosszabb, és a' természetes kimondásra több időt kíván.

De azonkívül az idő-pertzek sinsenek bizonyos rend szerent fel osztva: az az, a' lábak sem nem mind jambusok, sem nem mind trochéusok, és így nem is egyenlők; mire nézve ebben a' versben taktus avagy láb-meték sem található. Illyenek a' két következő versek is:

Játszól a' tsendesen tsergő patakokkal!

Tsak te vagy még ében boldogtalansokkal,
De az utolsó vers mindenképpen jó:

Kiknek izve verük 's küzködik bajokkal.

Mert az *illyen* cadentiás verseknek, ha a' régi magyar iztól melze távozni nem akarunk, vagy mind jambusokból, vagy mind trochéusokból kell állani, és így a' caesuráig 9, vagy ha az utolsó lábnak spondeust engedünk, 10: úgy izinte a' caesurától fogva a' cadentiáig, a' hol az utolsó láb megmeg spondeus lehet, hasonlóképpen 9 vagy 10 idő-pertzek kívántatnak. Ebben az utolsó versben tehát meg van először az idő-pertzeknek a' bizonyos száma; meg van másodszor a' lábának az egyenlősége is, mivel mind trochéusok; meg van harmadszor a' két egyenlő fő-részre való felosztás is; mire nézve ama' háromféle rythmusoknak, melyek az efféle versekben meg kívántatnak, egyike nélkül sem szükölködik.

A' ki szavaimat el-forgatni nem akarja, észre veheti azokból könnyen, hogy én az úgy nevezett cadentiás verseknek elkönsége nem va-

gyok. A' mit erántok ezen Értekezésemben szóllok, az valóban Szépítésekre tzelez, nem pedig gúnyolássokra; 's sejenként minden állításom, melly az efféle verseket illeti, nem elő-ítéletből, hanem az Aesthetikának reguláiból származik. Ha a' caesurán és a' cadentian kívül a' lábak is mértékre — jambusra vagy trochéusra vagy-
nak véve, és a' cadentia minden két vers után változik, akkor ezek a' versek, az én ítéletem szerént, nem csak kellemetesek, hanem a' hosszabb költeményekre, a' hexameter helyett, legalkalmasabbak is.

Hogy pedig a' kettős verseket a' négyeseknél többre betsülöm, nem egyéb az oka, hanem hogy tudom, melly hatalmasan szokta az érzékeny fülleket az a' *monotonia* avagy *egyhangúság* sérteni, melly a' négy egyforma és egymást követő cadentiában uralkodik. A' ki ennek az egyhangúságnak a' sérelmeit érezhetőképpen akarja tapasztalni, énekeltesen magának egygy olyan musikabéli darabot, mellynek első része hat és második része ismét hat taktusból, és mind a' két résznek az utolsó taktussa *tökélletesen egyenlő* cadentiából álljon. Ily forma a' Rátzoknál az a' nationális nóta, mellyre a' köz nép tántzolni szokott.

Az olyan versekben, mellyek musika alá valók, nem csak a' tökéletes rythmus, hanem még az is el-kerülhetetlenül szükséges, hogy a' versekben lévő rythmusoknak valamennyi nemei, a' musikában lévő rythmusoknak valamennyi nemeivel tökéletesen meg egyezzenek. El hagyom én itt a' rythmusnak egyéb nemeit, és például csak a' taktust és a' láb-mértéket veszem. Ha a' musikában a' taktus trochaicus, a' versekben pedig a' láb-mérték tsupa jambusokból áll, akkor a' rövid sillabák mind hosszú nótákra, és a' hosszúk mind rövidekre esnek. Ez az érzékeny fülleket felette nagyon meg-sérti; szinte úgy, mint ha valaki ezt a' trochaicus verset: *Legnagyobb kints a' szabadság*, úgy mondaná ki,

annál inkább pedig, ha úgy énekelné, mintha merő jambusokból állana: *Leg-nágyobb kints a' fzdadság*. E' regula ellen hibáztam én is amaz énekemben: *Thirzis és Kloe*, melly a' Magyar Muséumban olvastatik, 's mellynek tsupa trochéusokból kellene állani.

Minekelötte Ertekezésemet bé - fejezzem, szóllok még rövideden a' cadentiának ama' neméről is, melly a' Németeknél *Reim*, minállunk pedig tulajdonképpen *hang-eggyeztetésnek* neveztetik. A' *cadentia* szélesebb értelmű szó, és valamint a' musikában, úgy a' befzédben is egy ollyatén *hang-hanyatlást* téizen, melly mivelünk az éneknek vagy a' befzédnek a' végét, vagy egyéb nyugodalom - pontját meg érezteti. Illyen a' hexameterben, a' mint már mondám, az utolsó daktilo - spondéus; a' pentametrumban pedig a' végső chorijambus. Az ollyan vers-nemében, a' hol a' lábak *mind tökéletesen* eggyenlők, az az, vagy mind trochéusok, vagy mind jambusok, vagy mind daktilusok 's a' t. a' hanyatlást, avagy a' versnek a' végét nem lehet egyébaránt megéreztetni, hanem tsak egyedül a' *hang-eggyeztetés* által. Ez tehát az illyen esetben, kivált a' lyrikumban, jó szolgálatot tehet, valamint egyébaránt tellyességgel haizontalan. Ide függettem én annak rövid reguláját, mellyekre ezentúl az én jövődöbéli énekeimben, a' mennyire anya-nyelvünk meg-szenvedi, magam is jobban vigyázok, 's mellyek a' Magyar Kezdőknek jó szolgálatot teendenek.

A' hang - eggyeztetés kétféle: *férjfiú* tudni illik, és *affzonyi*. A' férjfiú tsupán tsak egy sillabára esik, úgy hogy a' vokális előtt lévő konzonáns, az előtte való vokálissal eggyütt, különböző légyen: p. o. *vér, ér, fér, té, birtokát, falát*. De már *birtokát* és *fogat* roll. férjfiú hang - eggyeztetés volna, valamint ez is: *érte-ít, éjszakát*.

Az affzonyi hang-eggyeztetés két sillabára esik, úgy, hogy azokban mindennek meg eggyez-

zenek, az előttök lévő consonáns pedig különbözö legyen: p. o. *tegeny*, *szegény*. De már *edény* a' *d* betű miatt nem jó volna; úgy szinte: *tegeny* és *valegeny* sem jó: mivel a' két utolsó sillaba előtt való consonáns *t* nem különbözik. A' férfiu hang-egyeztetésnek az allzonyival való változtatása az eneket igen kellemetessé teszi.

Ez most, beteges állapotomban elegendő lehet addig, míg a' Poézisról, és a' Musika-ról többekkel kedveskedhetem. A' mi a' jelenvaló hat Eneknek a' materiáját illeti, reméylem, hogy engemet a' józan gondolkozású Olvasó erkölcs-rontónak semmiképp' nem tart, mihelyt a' szerelem, és a' Szeretet között, vagy, ha inkább tessék, a' szerelem, és a' szerelemmel való vilza-eles között helyes különbséget tud tenni. A' szerelem az embert egész' a' baromig le-alazza; de a' Szeretet ellenben az indúlatos szívnek a' jele, és az efféle szív nélkül, akár az emberi, akár a' polgári kötelességek' teljesítésében, a' ritka, a' renden kívül való, és a' mélt nevezni szokták, a' bajnoki tselekedetekre soha senki alkalmatos nem lehet. Az indúlatok az emberben szinte azok, a' mik a' hajóban a' viorlák. Ha ez némellykor hajótörést szenved is, soha bizonyyára e' miatt az ő ki-fejzített viorlát nem okozhattya. A' kormányos egyedül, a' forgó szél, vagy a' víz alatt lévő kősziklák azok, melyek ötet az efféle veszedelmebe hozzák. Az indúlatos szív is maga veszedelmét, vagy legalább örökös tehetetlenségét, csak egyedül a' helytelen, és az indúlatokat hamis színekkel festő nevelésben, vagy a' forgó szelekhez hasonló elő-ítéletekben, vagy pedig a' romlott szívet az *érzékenytől* meg nem különböztető scyláknak üldözéseiben találhattya. Irtam *Budán* Júnjusnak 24. napján 1791.

E L S O É N E K.

L a u r a.

1.

Míg súgva kovályog az estvéli szél,
 's hunyorgva le-lankad a' ró'sa-level;
 Sír *Laura*, 's az érte le-ízegzi lemet,
 mely gyorsan el-hordgya előlle vizét.

2.

„Ah! így fut előllem az édes öröm,
 „miólta szerelem' epével ööm.
 „Meg-törte, az Alnok! örökre hitét.
 „Örökre! mert másnak el-adta kezét.“

3.

Ezt mondgya zokogva, 's egy dombra le-döl,
 hol lelke a' szótlán keservnek hevöl.
 Oh *Lyánka!* mit bánod e' *Tsalfa'* kezét?
 Nem érez az, a' ki el-játíza hitét.

M A S O D I K É N E K.

Thirzis' sírja felett.

Mit búsolgsz árva szívem?
 mit gyötröd lelkemet?
 Ah! szünny meg verni bennem,
 's végezd-el életemet!
 Adgy viízza Kedvesemnek,
 kit bé-föd e' verem.
 Mi halzná életemnek,
 ha nintsen *Thirzisem*.

H A R.

178.000

HARMADIK ÉNEK.

A' Ne-felejts virág.

1.

Amott a' tsendes völgy' ölében,
hol zúgva görg a' víz - követs;
A' parton lengett a' fővényben
egy Ne - felejts.

2.

Ah! benne, a' mint r'am mosolyga,
Lauránnak láttam kék szemét.
A' harinat éppen r'a hullatta
gyenge tejét.

3.

Két tsöppet láttam, mint remegtek,
oh kedves képzet' szép ölen;
Egymasba végre mint peregtek
sík levelén.

4.

Ezt, *Laura!* néked hogy le - törtem,
sohajta mondtani: Ne - felejts!
Ah! minden a' te szíved nékem:
el ne felejts!

NEGYEDIK ÉNEK.

A' Szabadság.

Leg-nagyobb kints a' szabadság!
vérrel szerzik azt a' nemzetek.
En is benned, szép szabadság!
véghetetlen kintset tisztetek.

A'

A' királyi bíborokkal
 fel nem váltanám;
 A' világot minden jókkal
 neki áldoznám.

Add, szerelmes *Laura!* nékem
 a' te Izivedet;
 'S im' legottan el-tserélem
 e' nagy kinsémet.

ÖTÖDIK ÉNEK.

Thirzis és Laura.

Thirzis.

Lyánka! valid ki Kedvesednek:
 tegnap *Dámon* meg-lopott?
 Láttam én azt a' bolornát,
 's lelkem izinte borzadott.

Laura.

'S azt irigyled a' lepi'ének,
 hogy viragod' illette?
 Mintha lopni tsak te tudnál!
 Tsóko! *Dámon* úgy, mint te.

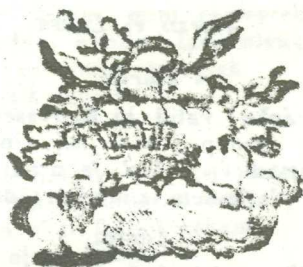
HATODIK ÉNEK.

Thirzis' izenettye.

Ott szendereg, le dölve egy halomra;
 'S mosolygva nézpet a' virágos ágyra
 izivemnek *Alizonja!*

Amor'

Amor' Követtye, tsendes esti szellet!
 Menny, sugd-meg néki: hogy tanyája mellett
 haldoklik pálytora.

178.000

